

Det vil forstaas, at det er overordentlig vanskeligt at fastlægge en absolut Plan for de Billeder, der tænkes optaget; men Rammen om disse Films fra den højarktiske Vinter vil blive følgende:

Jagtbilleder (Fangst paa Sæler, Hvalrosser, Bjørne, Rener, Fugle o. s. v.).

Kajakbilleder, Slædekørsel, Naturbilleder, Bopladsbilleder, Husliv m. m.

En saadan Billed-Serie har aldrig tidligere foreligget fra Grønland.

Jeg skal kun lige gøre opmærksom paa, at en saadan Grønlands-Film vil være af betydelig Interesse for vore Skoler, Højskoler o. l. Og vi agter til Raadighed herfor at skænke den danske Stat en fuldstændig Kopi af de Billeder, Ekspeditionen har optaget.

Forlagsboghandler Chr. Erichsen har sikret Ekspeditionen ved at stille de fornødne Pengemidler til Raadighed.

Ekspeditionen afgaar fra Kjøbenhavn i Slutningen af Juli 1925 og forventer at være tilbage i Danmark i August Maaned 1926.

Juni 1925.

Helge Bangsted.

RÉSUMÉ

L'expédition de films ethnologique danoise pour le Groënland 1925—26.

L'expédition sous la direction de M. Bangsted est partie pour le Groënland. Elle a pour but de faire des films de la vie et de l'activité des groënlandais non seulement pendant l'été, mais pendant toute l'année. M. Bangsted a l'intention de passer une année à Umanak, d'où l'expédition pourra aisément faire ses excursions.

„Vatnajökulsvegur“

samt Undersøgelser ved Vatna-Jökulls Nord- og Vestrand.

Ved »Vatnajökulsvegur« har man paa Island fra gammel Tid betegnet en Rute, som kun meget faa Mennesker har befaret, og som fra Østlandet gaar langs Nordranden af Vatna-Jökull til Sydlandet. Dens Udgangspunkt er Gaarden Brú i Jökulsdalur, hvorfra den gaar i S. V. gennem Laugarvalladalur og Vestridalur til Græsstedet Fagrisdalur (7—8 Timer); herfra paa Vad over Kildefloderne til Jökulsá á Fjöllum og videre til den udmærkede Græsplet Hvannalindir

Nord for Kverkfjöll — saa Vest paa over Jökulsá, derpaa over opblødt Terræn langs den ca. 30 km lange Rand af Dyngju-Jökull (Nordpartiet af Vatna-Jökull) — derpaa forbi Lavamarken Holuhraun og det i Jökkelranden staaende Kistufell (som Tyskeren Spethmann besteg i 1910), og i hvis Nærhed den lille Vulkan Urðarháls staaer, derpaa over Dyngjuháls, en Ryg, som løber fra Jöklen mod Trölladyngja, og som er oversaaet med Smaakraterer og Lavamarker, endelig ned mod Gæsavötn til Vonarskarð, eller mulig Nord om Tungnafells-Jökull, til én af Ruterne over Sprengisandur. I Fristatstiden kendte man meget vel Sprengisandur og Ruten derover. Vi minder saaledes om Grúpa-Bárður's Rejse til Sydlandet gennem Vonarskarð.

For Ódáðahrauns Vedkommende omtales der kun en enkelt Gang i Sagaerne en Rejse, da Sámur fra Leikskálar (ca. 950) i Anledning af en Drabssag, fra Hrafnkeldalur paa Østlandet skyndte sig til Altinget, idet han benyttede en før ukendt Vej fra Möðrudalur paa Østlandet over Jökulsá til Herðubreiðartunga, derfra Syd om Bláfell til Króksdalur (det Inderste af Bárðardalur) og videre over Sprengisandur. Vatnajökulsvegur vides først at være bleven benyttet af Árni Oddson (1618). Den egentlige Opdager af Ruten var dog den unge Pjetur Brynjólfsson (1794) som red fra Brú over Kverká og Kreppa, Syd om Hvannalindir (som den Gang ikke kendtes), videre langs Vatna-Jökull over Skjálfandafjót til Kiðagil. Han kom ikke gennem Vonarskarð. Björn Gunnlaugsson søgte dernæst at finde en ny Hovedvej mellem Sydlandet og Mule Syslerne, Nord om Vatna-Jökull. Han drog to Aar i Træk (1838 og 1839) Nord om denne Jökul til Flótsdalsherredet; første Gang Nord om Tungnafells-Jökull, anden Gang gennem Vonarskarð, som han derved opdagede. Ruten i 1839 gik fra Rangárvalla-Sýslás nordvestlige Bygd, Landsveiten, over Tungnaá og Kaldakvisl til Illugaver ved Sauðafell (Græssted), stadig i N. Ø., derpaa over Lavamarker ind i Vonarskarð og videre Øst paa langs Jökkelranden til Hvannalindir (det første Bedested siden Illugaver), saa ad Ruten til Brú.

De gunstige Beretninger om Vejens Farbarhed tillokkede den danske Naturforsker I. C. Schythe, som (1840) fra Vejen over Sprengisandur gik Nord om Tungnafells-Jökull til Hvannalindir ved et Ridt paa 34½ Time fra Sprengisandur. Paa denne Rejse, hvortil alt var forberedt paa det omhyggeligste, maatte Schythe og hans fire Ledsagere kæmpe med saa voldsomme Snestorme, at flere af deres kraftigste Heste bukkede under i Fagridalur for Anstrængelse og Kulde, dog naaede man tilsidst Brú.*)

*) V. Petersen: »To Rejser [I. C. Schythes og Watts] i det Indre Island, fortalte efter Rejsebeskrivelser« (»Geogr. Tidsskr. I Bd).

Jón Þorkelsson, som i 1880 med nogle Bønder passerede langs Vatna-Jökulls Rand, kom ikke gennem Vonarskarð og gik ikke Øst paa over Kreppa.

Under Thoroddsens storartede Undersøgelser i Ódáðahraun i 1884 gik han snmme Vej, langs Jøkelranden, paa hvilken han en Nat slog Telt. Han siger: »Denne Teltplads er den uhyggeligste og smudsigste, jeg nogensinde har haft paa alle mine Rejser i Island«.*)

Vatnajökulsvegur var saaledes, saa vidt man vidste, ikke bleven passeret mere end højest 6 Gange. Der var i 1912 gaaet 72 Aar, siden denne Rute sidst var bleven gennemredet i sin Helhed. Denne Sommer, i hvilken dav. Kapt. nu Oberst I. P. Koch udførte sit Ridt gennem Ódáðahraun til Hvannalindir og derfra tværs over Vatna-Jökull, blev Vatnajökulsvegur atter befaret. Det var den danskfødte, nu islandske Skovdirektør Kofoed-Hansen som drog denne Vej — tilmed ganske alene og som han siger**) med: »3 gode Heste, rigelig Proviant, 40 Pd. Havre til Hestene og Sovepose af ferniseret Sejldug med 2 Uldtæpper. Desuden var jeg vant til at rejse alene ogsaa i Ubygden«.

Han brød op den 10. August Kl. 8^{1/2} Morgen fra Gaarden Brú, ledsaget et Stykke paa Vej af en ung Mand. Han red gennem Laugarvalladalur og Vestridalur til Fagridalur. Det havde været Snestorm; men denne havde heldigvis lagt sig. Det var tilmed bleven varmt med Vindstille, og kun Taage et og andet Sted foranledigede nogen Ulempe.

I Laugarvalladalur holdt han 2 Timers Hvil ved Ruinen af Gaarden Laugarvellir, hvor der findes en varm Kilde. Efter 3 Timers Ridt mod S. V. (8—9 km i Timen, »alm. Fart paa lange Rejser«) forlodes Vestridalur, idet han red Syd om en lille hætteformet Klippe oppe i den vestlige Dalskraaning, — og han kom op paa Højderyggen, hvorfra han havde en pragtfuld Udsigt til alle Sider. Herfra laa Ruten mod Vest, ned i Fagridalur: »en dyb Dal med rigelig Græsvækst. Store Flokke af Vildgæs fløj skrigende bort, da jeg nærmede mig Dalbunden«. Fagridalur gaar i Syd op efter i en Dal, som udviskes, 2 km borte. Her bøjes mod Vest over en lav Højderyg. Fra denne ses udover en bred Lavning, Gæsadalur, med en temmelig stor Sø, der er en Lagune, dannet af Kreppa.

»Der rides Nord for Søen langs med denne, og efter ^{1/2} Times Forløb er man kommet til Kreppa. — Elven har et ilde Ry paa Grund af Kviksand«. Klokken var 10^{1/2}, der var 2 Elvløb, ca. 30—40

*) Th. Thoroddsen: »Lavaørkener og Vulkaner paa Islands Højland«. (Geogr. Tidsskr. 18. Bd.)

**) Efter hans utrykte Rejseberetning: »Fra en Rejse i den islandske Ubygde i Sommeren 1912«.

m. brede. »Jeg skønnede, at jeg vilde komme paa Svøm; men der var ingen Tid til Betænkning. Jeg drev de 2 Heste ud i Elven og fulgte efter paa den 3die. De kom næsten straks paa Svøm; kun den, jeg red, kom i Kviksand ved Landingen, men var dog hurtig los. Ligesaa gik det i det andet Elveløb. Jeg havde kun den Ulempe af Svømningen, at blive vaad til Bæltstedet, thi alt i Paktasken var bundet ind i vandtæt Stof. Fra Kreppa redes mod Vest over Slette-land. Hastigt nærmer man sig et lille Fjæld, der ligger isoleret paa Sletten, rider Nord for dets Udløbere langs med disse, og har man naaet Fjældet, er man kommet til Græsstedet Hvannalindir (»Angelica-Kilderne — Lind d.v.s. Kold Kilde). Klokken var 11^{1/2}, da jeg kom dertil, og saaledes var 15 Timer gaaet, siden jeg forlod Brú. Maalt paa Kortet skulde Vejlængden have været 8 Mil, men jeg tror, at den i Virkeligheden er 11—12 Mil. Barometret viste 825 m. o. H. Hele Dagen havde Vejret været varmt med Vindstille, og her i denne betydelige Højde var hele Natten saa varm, at jeg ikke brød mig om at skifte de vaade Klæder, de tørrede hurtigt.

Kilderne løber sammen i en Bæk Hvannalindará, som falder i Kreppa«.

Kl. 7 brød Kofoed-Hansen op uden at have sovet og red Vest paa. Ca. en Mil Vest for Hvannalindir ligger en Bjergkæde, Kverk-fjallarani, der strækker sig fra Kverkfjöll i Vatnajökulls Nordrand til et Fjæld ca. 3 Mil Nord for Jøkelranden.

Over de kegleformede Høje gik Riddet nu videre ned gennem en smal Dal til Kreppahraun Lavamark mellem den østlige af flere Rækker Høje, hørende til Kverkfjallarani, og den vestligste af samme. — Derpaa over en stor Slette, der gennemstrømmes af Jökulsá »paa Fjældene«. Der herskede voldsom Varme. Riddet fortsattes i S. V. over Sletten til Jökulsá, der passeredes efter 2 Timers Ridt. »Den meget stride Elv løber henover Stensletten og har let ved at brede sig, naar den svulmer op. I det største Elvløb gik Vandet kun lidt over Bugen paa Hestene, saa Vandføringen har været under det normale. Kort efter er man ved Flyvesandsarealet — et bredt Bælte. Det blæste fra Jøklen og blev aldeles mørkt af Sandfugt — ¹/₂ Times hurtigt Ridt.«

Derpaa kom den Rejsende over en Lavamark, som Thoroddsen havde beskrevet som næsten impassabel i 1884. — Nu var den tilføjet og dannede en jævn Sandflade. Lavamarken ligger omtrent midt imellem Jökulsá og Højdedraget Urðarháls, der begrænser Sletten mod Vest. Her skifter Landskabet Karakter, stiger stærkt, bliver kuperet, og Slettens sorte Basaltgrus afløses af lyst Tufgrus. Nogle Bække i Nærheden af Jøklen gav Hestene Drikke. Saa kommer man op paa et Højdeplateau, hvor Kistufell ligger. Hertil ankom Kofoed-

Hansen Kl. 10 Aften (1040 m. o. H.). En sort Lavamark (Pladelava), og Sneen begyndte atter. »Det er utvivlsomt, at Jöklen under Uvejr fra Nord danner et Stillebælte foran sig, i modsat Fald maatte der have været Bunker af Sne i disse Egne.« Kortets Afstand fra Hvanna-lindir er 6 Mil til Kistufell; men Afstanden er vist betydelig længere. »Jeg antager, at Jöklens Nordrand ligger betydelig mere mod S. end Kortet angiver.« Her sov K. & H. i 3 Timer. Kl. 4 brødes op paa ny. Efter en Tur i Retning af Jöklen vendtes tilbage, og der fortsattes i S. V. henover Lavamarken, hvor der laa Sneflager. Efter 1½ Times Forløb naaedes Jökelranden og Dyngjuhåls. Der fortsattes i S. V. gennem Sne — ned ad en stejl Skraaning til Sandstensklippen Gæsahnjúkur. Man var nu ved Indgangen til Vonarskarð; men da der laa dyb Sne, toges Retning mod Vest henimod Tungnafells-Jökulls nordlige Udløbere. Græsstedet Gæsavötn (Gæsavatn) var skjult af Sne. — Fra nu af gik Rejsen uden Forhindringer.

»I Skjálfafljóti er et godt Vadested midt for Tungnafells-Jökulls Udløbere ved en Bielv fra Vonarskarð. Paa den vestlige Side af disse passerer et andet Elvløb, »Jökulfall«, som paa det Tidspunkt var tørt. Jeg fortsatte langs Tungnafells-Jökull, hvor der af og til var Græs, og jeg holdt et længere Hvil i den lille Dal med ret rigelig Græsvækst. Fra dette Sted tog jeg Retning mod Store Arnarfell i Hofsjöklen henover Sprengisandur. Kl. 8 kom jeg til Varderne paa Sprengesandsvejen, og Kl. 10½ naaedes Ejevindarkof-aver, hvor jeg blev om Natten« Kl. 5½ næste Morgen brødes op i Taage. Sóleyjarhöfði fandtes dog. Der var kun lidt Vand i Þjórsá. Paa dennes Vestside var det igen klart Solskin.

Efter at have holdt Hvil ved Sóleyjarhöfði fra Kl. 8½ til 3 fortsattes til et daarligt Græssted N. for Dalsá, hvor Hestene aabenbart var »utilfredse«, og skønt K. & H. var gaaet i Soveposen, brød han dog op og gik i en bitterkold Nat efter Hestene til Skúmstungur, der naaedes Kl. 6. Her holdtes Hvil til Kl. 2, og K. & H. hvilede ud og sov. Kl. 5½ kom han til Skriðufell, den første Gaard i Bygden.

Kofoed-Hansen slutter sin Beretning saaledes:

»Jeg havde altsaa været 4 Døgn og 9 Timer om at komme fra Bygd til Bygd, og havde sovet ialt 12 Timer paa Rejsen. Den islandske Fjældluft er stimulerende, og Vejrliget havde ikke budt mig andre Ulemper end lidt Sandfygning og Taage. Hver Dag havde det været meget varmt, stille og klart Solskin. De, der 72 Aar før rejste den samme Vej fra Vest til Øst, gjorde andre Erfaringer.«

Kofoed-Hansen passerede saaledes ikke selve Vonarskarð, gennem hvilket Rejsende i nyere Tid kun fire Gange er komne, sidst i 1923:

1). Björn Gunnlaugsson og Jón Austmann (4. Aug. 1839).

2). Tyskeren Hans Reck og hans islandske Fører Sigurður Sumarliðason paa en 11 Timers Vandring rundt Tungnafells-Jökull, fra Nýidalur paa Jöklens Vestsida og tilbage (29. Juli 1908).

3). I 1911 af Schweizeren Hermann Stoll, ledsaget af den unge Islænder Helgi Tómasson, under deres Rejse over Sprengisandur.

4). Endelig i 1923 af den islandske Geolog G. Bárðarson.

Rejsens Formaal var bl. a., at opsøge og undersøge de to Udbrudssteder, som den foregaaende Vinter havde været i Virksomhed, det ene i Askja og det andet, efter forskellige Opgivelser, i Vatna Jöklens Nordrand, eller nordlige Del.

G. Bárðarson, som bl. a. ledsagedes af Stud. mag. Pálmi Hannesson, kom, fra Nord langs Skjálfandafljót's øvre Løb til Gæsavötn. Herfra trængte de — ifølge Hannessons Meddelelser — »et Stykke ind over Vatnajöklen, samt langs dens Rand til Kistufell og til Vonarskarðs sydlige Del (Bárðarson). Saavel Jöklen som Vonarskarð og Ódáðahrauns sydlige Del var dækket af et Lag Aske og Grapith, men selve Udbrudsstedet lykkedes det ikke at finde, og dette ligger sikkerlig i Firnmasserne N. for Skeiðarárjökull«, altsaa længere Syd paa.

Fra Vonarskarð vendte man tilbage til Bygden for umiddelbart efter, at foretage en Tur til Askja: »hvor man opholdt sig i nogle Dage, idet Hestene blev sendte tilbage. Paa Askjas Rand, sydvest for Søen [»Knebel Søen«], fandt man en nydannet Vulkanspalte, som havde udgydt Lava, og hvis Hovedstrøm naaede Søen. Lavamarken og Vulkanspalten blev opmaalte og undersøgte. Endvidere opdagede man 3 andre nye Udbrudssteder (fra 1920?) i de østlige Fjælde i en ret anelig Højde over Søen. De havde sendt Lavatunger ned i denne; en af disse Lavastrømme ligger lige Øst for det store Krater fra 1875 (»Rudloffkrater« rettere »Víti«); denne Lavatunge og dens Udbrudssted, samt Søens Slam og det store Krater blev besøgt og opmaalt (Hannesson), endvidere de vanskelig tilgængelige Solfatarer Syd for Søen. Forskellige Undersøgelser af Bjærgene, samt Opmaalinger og Kortrettelser blev foretaget. Her som paa den øvrige Rejse samlede man ind biologisk Materiale overalt, hvor dette var muligt.«

Vi skal endnu til Slutning omtale de Forgreninger som Vatnajökulsvegur kan siges at have mod Vest og Sydvest.

Der kan saaledes for den videre Rejse fra Gæsavötn vælges følgende Ruter:

1). Gennem Vonarskarð, Nord om Hágöngur til Græsstedet Nýidalur i Tungnafells-Jökulls Sydvestside — ca. 6 Timers Ridt. Man naar derved ind paa Sprengesandsvejen.

2). Gennem Vonarskarð og Syd paa langs Kaldakvísl til Illugaver Græssted ved denne Elv (1 Dagsrejse).

Den videre Rute fra Illugaver kan tages: a) langs Kaldakvísl i S. V. til Græsstedet Klifshagavellir og videre til Baadfærgen over Tungnaá ved Búðarháls, hvorfra man gaar til Galtalækur (6—8 Timer fra Illugaver). b) Endelig kan man fra Illugaver gaa over det Vade-
sted, som Heinrich Erkes i 1924 konstaterede i Kaldakvísl*) og derefter besøge Fiskevandene og fortsætte Ruten ved at gaa over Tungnaá til Fjallabaksvegur nyrðri.**)

Fra Illugaver har den danske Udsending paa Island, Minister, F. de Fontenay ved Benyttelsen af det ovennævnte Vade-
sted over Kaldakvísl nys i 1925 udført en Rekognoscering til den hidtil ikke besøgte Egn ved Vatnajökulls Nordvestrand, som det bl. a. ikke lykkedes Thoroddsen at naa paa sine berømmelige Undersøgelser i Islands Indre. Ifølge et, den 10. August fra Reykjavik afsendt Telegram, red saaledes de Fontenay fra Illugaver til de i Jøkelranden liggende Fjælde Kerlingar. Det viste sig at de bestod af to Toppe, hvoraf den nordvestligste og mindste rager udenfor Jøkelranden; medens den største ligger indenfor samme. Han fandt desuden en milelang Lavakløft, flere Smaakratere, en Jøkelelv og to Søer, disse indenfor Jøkelranden.

Efter disse Undersøgelser red han Vest paa tværs over Sprengisandur til Hovsjøklens sydvestlige Hjørne (Store Arnarfell og Nau-
thagi Græssteder) og derfra Syd paa til Þjórsárdalur og Bygden.

(Daniel Bruun efter Meddelelser fra Island).

*) Jvf. Side 33 o. flg.

**) Jvfr. Daniel Bruun: »Fjældveje gennem Islands indre Højland«. Rute 10. Kbhvn. 1925.